

ІСТОРИКО-ЛІНГВІСТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ У КОНТЕКСТІ ПРОСТОРУ І ЧАСУ КУЛЬТУРИ

О.І. Ніка, канд. філол. наук

ЕПІСТЕМІЧНА МОДАЛЬНІСТЬ І ДИСКУРСИВНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ: УКРАЇНСЬКИЙ ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ ДЕ ДОМІНІСА

Аналізується епістемічна модальність староукраїнського перекладу тексту де Домініса в аспекті дискурсивних трансформацій, спричинених „культурним вибухом”.

The epistemicheskyy modality of old Ukrainian translation of the text de Dominisa in the aspect of the discourse transformations, activated by the "cultural explosion, is analyzed in the article

Загалом текст репрезентує позицію мовця, який вважає, що має достатні і переконливі підстави для підтвердження істинності свого висловлення (тексту), отже, ця конкретна мовленнєва репрезентація може бути прирівнена до моделі ситуації категоричної (підкресленої) достовірності: „дана ситуація співвідноситься з пропозиціями, щодо яких можливе незнання або сумнів, і є прагматично зумовленою, тобто вона виникає тоді, коли потрібно вирішити наявні сумніви і підтвердити істинність раніше висловленого припущення”¹.

У цьому разі йдеться про суб’єктивну оцінку мовцем свого епістемічного стану, тому актуалізується саме його значення впевненості в істинності своєї оцінки.

Початок „Послання” має на меті визначення інтенцій автора, створення образу авторитетного мовця, налаштування читача на довірливу і достовірну нарацію, в якій де Домініс особливо наголошує на своєму високому релігійному станові, ревному служінні Богові, що виправдовує його як людину, яка не прагне до кар’єризму чи слави: На(д)то и то мене ѿ(д) [т]ого подойзреньѡ вызволаѡет(ъ), и(ж) я пре(д) Бѣгомъ, которы(й) [с](р)[дц]а и внутрности выбадываѡет(т)<,> певне вѣдаю, же м(ъ)ни[маю] в то(м) моемъ пре(д)се взѡто(м) оуважан(ъ)ю, мысли мои [в]одлугъ люцки(х) и дочасних(ъ) ра(д) не простоваль (Сп., 1). У такому початку „Послання до єпископів” ставиться питання про особисту віру (я пре(д) Бѣгомъ),

міру особистої і прямої відповідальності (без посередництва церкви, що властиво для протестантизму) перед Богом; високий ступінь достовірності такого знання *в'їдаю* підсилюється використанням прислівником *певне*.

У „Послання” автор намагається передати свої інтенції, розгортаючи текст від заперечення „людської і дочасної слави”, як і прагнення до високих церковних „достоїнств”: Ани на достоєнства церковные<,> которые бы сѧ моему stanowi пристойними быть видѣли<:> южь бовѣмъ был[ε](м) еп(с□)копо(м), и не послѣ(д)нѣйши(м)<:>, але в(ъ) о(й)чистой провинції найвышши(м)<:>, Спалатенски(м) звлаца, то ε(ст) Салонитан(ъ)ски(м) архієп(с□)копо(м), дво(х) королевствъ, словѣ(н)скои земли и харва(ц)кои, пє(р)шимъ<:>, таковой в наши(х) провинціяхъ<,> и церква(х) пова(ж)ности<:>, яковой (<(>абы-(м)се не встыдалъ прав(д)ы визна(т)<)> хто (ж) колвекъ иншій<:> (Сп., 1-1б). У цьому випадку вставка на підтвердження правдивості сказаного і відвертості автора (абы-(м)се не встыдалъ прав(д)ы визна(т)) також використовується для своєрідного „пом’якшення” викладу. Визнання автора самого себе першим, таким, що досяг „пова(ж)ности<:>, яковой ... хто (ж) колвекъ иншій” відповідає його комунікативній стратегії і тактиці у процесі текстопобудови, проте відповідно до традиційно встановлених правил та вузькоконфесійного дискурсу вносить етичний нонсенс. Стереотип „скромності автора й самокритичності щодо себе і свого творіння” заступається виразною авторською маніфестацією своєї позиції; на релігійних нюансах викладу, очевидно, позначилися протестантські переконання де Домініса. У цьому разі вище наведена вставка ще раз підтверджує деяке заперечення автором тексту певних стереотипів викладу, особистісної, авторської латентності, ілюструючи відмінну від них текстопобудову.

Суб’єктний фокус виявляється не тільки у використанні метатекстових маркерів, які відповідають вимогам побудови тексту, передбачаючи дотримання характеристик логічності, зв’язності, цілісності, але й визначають і характеризують авторську позицію. Відповідно до інтенцій автора тексту, суб’єктний фокус, складаючи текстову єдність, разом із тим виступає у функції ідентифікації мовлення з відомими теологічними положеннями, так і припускається інтерпретативних оцінок, що виражають саме його (авторське) бачення, не співвіднесені з такими положеннями.

Розгортання тексту відбувається від заперечення й відмови від церковних і світських заслуг до мотивації пошуку „істинної” (в розумінні де Домініса) віри. Цей процес пізнання набуває індивідуальних ознак і характеристик, але автор підкреслює пошук не чогось свого, а інший спосіб „включення” в релігійний дискурс: В то(й) засе моєй мѣ(ст)ца ѿ(д)мѣнѣ<, > и достоє(н)ства<, > и маєтност[ε]й оутрату пріймую за вдѣчнє<, > понева(ж), яко-(м) рекъ, не своего чого<, > але Іс Хр(и)стового шукаю<.> (Сп., 2). Виділений сегмент виконує роль функтора, який не тільки забезпечує референційну зв’язність текстопобудови, але й виділяє смислову навантаженість висловленого, перманентність позиції автора в цьому питанні, на відміну від інших, відкинутих ним.

Безперечно, традиційними для літературно-книжної продукції розглядуваного періоду залишаються покликання на священні тести, твори авторитетів тощо. На цьому тлі видається доречним звернути увагу на той факт, що у наведеному висловленні згадування автором своїх же слів звучить дисонансно поруч з іменем Ісуса Христа; до іншого мав би зобов’язувати і жанр „Послання до єпископів”.

У цьому разі маніфестація автора, суб’єкта мовлення і свідомості, увиразнюється в інтерпретації, що має характер індивідуального знання, авторитету. Суб’єктний акцент вставки – а також висловлення також простежується і в *яко-(м)*, де прослідок *м – єсмь*, дієслово 1-ої особи однини, що загалом співвідноситься з відповідною „єгоцентричною” текстопобудовою.

Сегментуючи основну частину тексту, автор починає її з визначення достовірності розповіді (щирість, відвертість розповіді забезпечують її достовірний характер, а оскільки ідеться про розповідь від першої особи, автобіографічні дані, то такий ступінь достовірності характеризується як високий): Але што таково(г)[о] было, бє(з) здрады и ошукан(ъ)▲ повѣ(м) щирє (Сп., 2). За Г. Грайсом, максима якості (Будь щирим!) – одна з обов’язкових умов ефективного спілкування і досягнення автором іллокутивного впливу на читача, що разом із максимами кількості (Будь інформативний), релевантності (Говори по суті!), зрозумілості (Говори зрозуміло!) складають принцип кооперативності².

Уточнювальна характеристика *в(ъ)прав(д)ѣ* визначає план розповіді як такий, що має високий ступінь достовірності, оскільки автор постійно співвідносить свій життєвий шлях, досвід, обґрунтування своїх переконань та ін. зі Святим Письмом: Я

в(ъ)прав(д)ѣ з(ъ) дети(н)ства<,> в(ъ) Писмѣ С□то(м)<,> водлугъ науки посполитоє школноє<:> и водлугъ оуподоба(н)ѣ римской стол(и)ци, межи товариство(м) Ісовымъ [На п. з пр. б. „езуитск[ымъ]”]<,> по большо(й) части, выщвичоны(й) есте(м) (Сп., 2).

За міркуваннями де Домініса, ступінь достовірності до прийнятих постулатів віри знижується, піддається сумніву, потребує нових підстав для пошуку „істинності”, „істинної” (в індивідуальному розумінні) віри. Правдивість – неправдивість, доказовість – сприйняття на віру, істинність – фальш та ін. – основні чи супровідні до них площини, в яких викристалізовується думка, організовується висловлення автора, розгортається текстопобудова. Для нього важливо не тільки передати результат своїх пошуків, а уточнити сам складний і тривалий процес зміни своїх поглядів, прокоментувати індивідуальний шлях до заперечення деяких церковних підвалин і впевнитися у достовірності (в індивідуальному розумінні цього слова) старих устоїв віри і запропонованої церковної унії.

Від віри до зневіри, від зневіри до нового осягнення віри – так характеризується епістемічний світ автора, зміна його епістемічних станів: если бы коли або помышле(н)є противъ тому припало<,> або в(ъ) читан(ъ)ю Писма Ст□ого якаѣ во(н)тпливо(ст) о(у)родиласѣ<:>, гвалтъ собѣ самому <(> яко в(ъ) догмата(х) вѣры быває(т) < > завше о(у)чинить волѣ(м)<:> и индей оумысль и помышле(н)ѣ ω(д)ворочале(м)<:>, абы-(м) противъ догма(т) вѣры<,> которые-(м) за правдивые быти мн(и)малъ <(> за такіє бовѣ(м) на(м), дѣтемъ, продаю(т)сѣ < > найме(н)шеи во(н)тпливости до себе не припустилъ<:> (Сп., 2б.).

Спершу сумнів незначний, слабший за віру, цьому відповідає типізована вставка яко в(ъ) догмата(х) вѣры быває(т), тобто припускається можливий сумнів, від якого, як правило, необхідно відсторонюватися, уникати його. Проте інша метафорична вставка у цьому висловленні за такіє бовѣ(м) на(м), дѣтемъ, продаю(т)сѣ вводить такий оцінний коментар, який не відображує очікуваного послідовного наростання сумнівів, а становить новий крок, що вже дає читачеві сформований умовивід, нібито випереджуючи низку взаємозв'язаної почерговості, горизонт очікування. Далі ця планомірність знову дотримується, а достовірність сказаного підтверджується наступним висловленням, що утворюється за

допомогою модусного дієслова, яке організовує рамкову конструкцію: Признаваю, же-(м) оустави(ч)ное распале(н)є в(ь)нутре(н)него моего духа чуль<:>, котрому еднак(ь) сѧ спротивлѧле(м)<:>, оуспокои(т)сѧ в(ь)шак(ь) же николи досконале не могле(м)<:> (Сп., 2б.).

Авторська вставка, що увиразнює суб'єкт спостереження *яко-(м) видѣль*, є аргументом безпосереднього досвіду де Домініса, що вмотивовує його сумніви: Которое подозрен(ь)є во мнѣ множила<:> та(к) оусило(в)наѧ и такъ срогаѧ<:> и домоваѧ<:> и римскаѧ пильно(ст)<:> которою, яко-(м) видѣль, велце постерегано, абы книги, рим(ь)ской наоуцѣ противные<:> ѿ(д) жа(д)ного з наши(х)<:> ани держаны, ани читаны не были<:> (Сп., 3).

Полярність суб'єктивних оцінок висловлюваного автором простежується в тканині тексту комплементарно: Посполству бовѣ(м) читан(ь)ѧ оны(х) не допуща(т)<:> за речь слушную разумѣле(м), абы сѧ люде простые<:> ро(з)судку и оуважен(ь)ѧ не маючіє, фальшиво(ю) наоукою не заражали<:>, а ижъ оучне(м)<:> и добре вѣре каѡолицкой зычливы(м)<:> и здоровую наоуку маючи(м)<:> згола сѧ тые книги заказую(т) и ѿ(д)имую(т), речь подозраную<:> яко са(м) разумъ показує(т)<:> завж(д)ы быть разумѣле(м)<:> звлаща гды и по ѿ(д)правен(ь)ю бгословски(х) наоукъ<:>, по доступен(ь)ю стопнѧ докторского в(ь) богословіи<:> по в(ь)проваже(н)ю на еп(с)коп(ь)ство<:> достатку на(м) таковы(х) книгъ всѧки(м) способо(м) римска(а) столица заборонила<:> (Сп., 3). У першій частині цього висловлення позитивний оцінний коментар *за речь слушную разумѣле(м)* дисонує із присутнісним запереченням: ро(з)судку и оуважен(ь)ѧ не маючіє, фальшиво(ю) наоукою не заражали. Від оцінки дій римської церкви автор переходить до відкриття істинності (в індивідуальному розумінні цього слова) цих заборонених книг, у такий спосіб рухаючись від заперечення „фальшива наука” до її суб'єктивно-оцінного виправдовування. У цьому конкретному випадку де Домініс звертається до розуму (*яко са(м) разумъ показує(т)*) як до найвищого аргументу свого доведення істинності, для оцінки особливо складних випадків.

У межах текстопобудови цей оцінний коментар із вивищенням розуму характеризує характер і сутність інтерактивного зв'язку між автором тексту і його читачем, апелюючи до кола інтелектуальної читацької аудиторії. Із погляду визначення меж

історичної свідомості у певний історико-культурний період така характеристика уводить аргументацію іншого порядку в теологічний трактат, фактично в такому суб'єктивному оцінюванні переосмислюється грань між вірою і знанням як епістемічними сутностями. Змістова специфіка і ступінь значущості цих епістемічних сутностей залежить від типу дискурсу, конкретної реалізації мовленнєвої і мисленнєвої діяльності.

У цьому разі звернемося до визначеного у постмодерністській теорії поняття і терміна „дискурсивні епістемічні трансформації”, під яким розуміють „трансформації, яким підлягають в різних дискурсивних сферах основні епістемічні сутності (знання, власна думка, віра, факт) і процедури (верифікація, істинісна оцінка та ін.)”³.

Відповідно до певного типу дискурсу (наукового, релігійного, політичного) визначається система основних когніцій, що семантично варіюється в конкретному випадку, в кожній сфері дискурсивної практики. Загальні характеристики типів дискурсу відображають основне співвідношення і взаємозалежності епістемічних сутностей (знання, віри, власної думки, факту), тому модифікації у межах певної дискурсивної практики у підсумку зводяться до спільного знаменника визначеної системи ієрархії цих когніцій. Трансформації у межах кожної дискурсивної практики також характеризуються за аспектами: аксіологічності, суб'єктивної розподіленості, стандартів верифікації, оцінкової контрдискурсії „правильно – неправильно” та ін.

Зокрема сфера релігійної дискурсивної практики передбачає віру як найвищу інтерсуб'єкту цінність; „істинність розуміється не як відповідність дійсності, а як відповідність вищому, сакральному носію істинності – Тексту, і відповідно операція верифікації, по суті справи сплавлена в єдине ціле з операцією пояснення, носить відсильний текстуальний характер; при цьому намагання застосування в сфері релігійної дискурсії чужих їй логізованих, підкреслено раціональних верифікаційних процедур розцінюються як непотрібні”⁴. Наукова і релігійна контрдискурсія пропонують дотримання презумпції щирості суб'єкта оцінюваного тексту, а відхилення від істини розглядаються в даних дискурсивних сферах як неконтрольовані суб'єктом (тобто як помилка, ілюзія); крім того, істинісна оцінка релігійного тексту може доповнюватися таким специфічним параметром як ступінь достатності віри автора.

Звернення до розуму характеризує новий спосіб мислення, коли віра розуміється як індивідуально-суб'єктивний процес, процес пізнання істинності в індивідуальному її вимірі і розумінні, і тим більше – доводиться її істинність. У релігійній дискурсивній практиці розгляданого періоду такий тип апеляції до раціонального, здатного бути доведеним індивідуально, певна річ, із контекстуальним відсиланням до Тексту, виділяється розширенням меж історичної свідомості, коли новаційність набуває значення не лише локального характеру (конкретного тексту, автора), а в широкому розумінні цього слова співвідноситься з новою епістемою.

Раціональний аргумент у структурі цього релігійного тексту віддзеркалює світоглядний синкретизм його автора як релігійної особи і науковця: він проводить дискурс віри, проте екстраполює позицію „я”-суб'єкта, тоді як віра визначається як інтерсуб'єктна цінність. Як і в науковому знанні, процес індивідуального знання-одкровення представлений як обґрунтована думка, але лише в тій частині, яка стосується зміни релігійних переконань де Домініса.

У розвитку тематичної та референційної зв'язності тексту автор тексту переходить від критичного сприйняття заборони книг, „рим(ь)ской наоуцѣ противных”, до ревізування способів витлумачення (католицької) віри і ведення контраверсій. Наступне висловлення вибудовується за принципом: підкреслюється достовірність прагнень і дій із боку католицьких проповідників, вчителів та ін, а потім авторське оцінювання цього з позицій, які суперечать істинності віри. „Ревізійна” (у розумінні де Домініса) розбіжність між істинністю віри і недостатністю її виrozumіння, витлумачення дисонує у тексті зокрема за допомогою модального модифікатора *конечне* зі значенням категоричної достовірності: Росло подоизрен(ь)є, ижъ майстрове сами и професорове<:>, оучачи публичне, любь словне<:>, лю(б) на писме ко(н)троверсїй, албо споровъ, в(ъ) писме собе противны(х)<:>, конечне хочуть, абы имъ толко самы(м) вера дана была, же противны(х) слова и нао(у)ка таа е(ст) власнаа, которую они оуказую(т)<:>, слухачо(м) зась всаким(ъ) способо(м)<:> по(д) страхо(м) выклат(ъ)а, абы не читали самы(х) противны(х) писмъ, заказую(т), ѿ которых(ъ) оутаен(ъ)е<:> затлуме(н)е<:> и затрачен(ъ)е<:> на(д)деръ саа великое чини(т)<:> (Сп., 3-3б.).

Ставлячи під сумнів істинність такого непевного і недостатнього, на думку де Домініса, розуміння віри, автор тексту

інтенційно протиставляє їй первісну чистоту віри та її справжню істинність – давню віру.

Суб'єкт мисленнєвої і мовленнєвої діяльності прагне осягнути розумом такі глобальні питання як релігійний розкол Вселенської церкви, намагається зрозуміти і встановити в історично-церковних питаннях причиново-наслідкові зв'язки, що загалом властиво для наукового світогляду: Прагнуле(м) такъ многи(х)<,> и такъ велики(х) ω(д)щепе(н)ствъ причину познати<:> и ωбачити, если бы се могла вымыслити дорога<,> вси църкви Х̃вы до прав(д)ивои стародавнѡи єдности злучити<:>, и то-м(ъ) видѣтъ вельми прагнулъ<:>. (Сп., 3б.).

Повертаючись до поняття „дискурсивні епістемічні трансформації”, спробуємо прокоментувати фрагмент наведеного висловлення з погляду системи ієрархії когніцій у різних дискурсивних практиках: причину познати<:> и ωбачити, если бы се могла вымыслити дорога<,> вси църкви Х̃вы до прав(д)ивои стародавнѡи єдности злучити. Зауважимо, що у межах релігійного дискурсу певне судження переважно має розглядатися як доведений факт, який відповідає змісту сакрального Тексту, а отже, цим визнається проведення верифікаційної процедури. У цьому разі суб'єкт мисленнєвої діяльності звертається до препарувань релігійно-церковних питань крізь призму індивідуального пізнання і розмірковування, намагаючись осягнути сферу релігійної історії, „вимислити” тенденцію до „правдивої” (тобто істинної, в розумінні де Домініса) єдності. Елементи окремих раціональних верифікаційних процедур, уведені в цьому тексті, можна розглядати як експлікований вияв суб'єктивно-оцінного пошуку підтверджень у вірі, індивідуального вибору і мотивації релігійної позиції. Крім того, істинісна оцінка релігійного тексту може доповнюватися таким специфічним параметром, як ступінь достатності віри.

Презумпція щирості суб'єкта, втілення певної комунікативної інтенції, ілюкутивного впливу підкреслюються повтором на початку висловлення *прагнуле(м)* і прикінцевого висновку *прагнулъ* із підсиленням *вельми* у складі метатекстового маркера: *и то-м(ъ) видѣтъ вельми прагнулъ*. Цей маркер виконує функції не лише референційного засобу текстобудови, а й підкреслює змістову значущість, комунікативну скерованість мисленнєвої і мовленнєвої діяльності „я”-суб'єкта.

Для глобальної зв'язності тексту, а також для визначення ілюкції автор акцентує на уявленні про справді релігійну людину, яка прагне досягти слави не дочасної, людської, а Христової: Которого в(ь)прав(д)ѣ непорожнюючи(м)<,> и товариству ихъ<,> не непожиточны(м)<,> и дознавали и спробовали.<.> <(.)што я собѣ не за велико маю<.> лю(д)цкоє бовѣ(м) все мниманье<,> яко (ж) и маеть быти<,> оу мене е(ст) в(ь)згоржено<.>, хиба бы до хвалы Бжой што кольвекъ належало<.>. (Сп., 4). Співвіднесення з таким загальним уявленням зокрема прочитується у вставці *яко (ж) и маеть быти*, що артикулює значення деонтичної модальності. Втім, суб'єкт тексту не обмежується цим загальником, а „привласнює” ці слова, індивідуалізує їх, визначає свою „доцентровість” як суб'єкта свідомості і суб'єкта мовлення: <(.)што я собѣ не за велико маю<.> лю(д)цкоє бовѣ(м) все мниманье<,> ...оу мене е(ст) в(ь)згоржено<.>, хиба бы до хвалы Бжой што кольвекъ належало<.>.

На конкретних прикладах де Домініс розкриває свої заслуги в релігійній і світській справах: характеристика активної діяльності де Домініса у сані єпископа підтверджується показником категоричної модальності *в(ь)прав(д)ѣ* (Сп. 4) і метатекстовим маркером, що градує розповідь: Ще не мовлю, пожиточного дознавали (Сп., 4 – 4б.).

Певна „єгоцентричність” у межах релігійної дискурсивної практики може співвідноситися з такими характеристиками як ступінь віри, особиста віра. До сказаного додамо, що в тексті „Послання до єпископів” подається анотаційна характеристика кожного з десяти розділів книги де Домініса, зокрема одна з частин стосується церковної свободи в унійному проекті: В(ь) десѣтой<,> а оста(т)ней<,> свободу, albo волно(ст), це(р)ко(в)ную выложити хочу<,> абы-с(ь)мы видѣли<,> яки(м) способом таѣ речъ посполита(а) вольна<,> и свобода е(ст)<.> А заты(м) поступуючи, оуважаю ѿ привильѣхъ<.> и о(у)привильєваны(х), о злы(м) оуживан(ь)ю привильєвъ<,> ѿ вынѣт(ь)ѣ(х)<,> и о вынѣты(х)<.>, ѿ по(д)дан(ь)ю сѣ мнишеско(м)<,> и ѿ подобны(х) ты(м) речам(ь)ъ [!]. (Сп., 10).

Виклад від першої особи у першу чергу передбачає наявність маркерів, що виступають організаційними центрами розгортання оповіді. У тексті, крім прямої вказівки на референт, вводиться індивідуальна характеристика автора описуваної ним ситуації, що, проте, вже ілюструє вторинний, переносний план і має виразні

конотаційні характеристики: Которое то по(д)вы(ш)шен(ъ)е мое першею оказиею мнѣ было<,> з(ъ) суптелны(х), и, якъ маю мовити<,> звѣтре(н)ныхъ [На полях з л.б. повѣтру подобны(х)] школьных диспуацій<,> на землю з(ъ)ступи(т)<:> и науки самые до ску(т)ку старан(ъ)а дх[о]вного ѿ дш[о]ахъ<,> и церкв[о]ахъ привести<,> (Сп., 4б).

У підкресленій вставці суб'єкт мовленнєвої діяльності окремо намагається відзначити введення дібраного ним варіанта, його відповідність у даній ситуації, виправдати „вмонтованість” такої характеристики у тканину тексту. Втім, до слова *звѣтре(н)ныхъ*, яке уведене за допомогою такої вставки, подається глоса на полях: повѣтру подобны(х), що прозоріше називає об'єкт порівняння.

Оцінкова контдискурсія „правильно – неправильно” постулюється автором у вигляді протиставлення богословської науки і „посполитої” шкільної науки: Постерегле(м) ѿ(д) того часу<:> в(ъ) бгословіи науку, поданую ѿ(д) стыхъ ѿ(т)цѿ(в)<,> велми посполито(й) нао(у)цѣ<,> которою-(м) былъ в(ъ) школах напоены(й), в(ъ) многи(х) речахъ противную<:>, а тую албо ѿпущоную ѿ(д) моих(ъ) оучителей<,> албо нещире привожоную<,> албо недостатечне<,> албо фалшиве выкладаную выбачивале(м)<,>, и с ты(х) мѣр(ъ) це(р)ко(в)нои нао(у)ки<,> и цвичен(ъ)а дх[о]вного за наши(х) часо(в), на способ(ъ), и оуживан(ъ)е, барзо много о(д) давнего ро(з)н[о]чєєс[я], не бє(з) подивє(н)а погл[о]далє(м)<,> (Сп., 5б.).

У цьому випадку передбачається збереження презумпції ширості суб'єкта, який зокрема дає оцінку фактичному (на переконання суб'єкта мовлення і суб'єкта свідомості) станові справ; відхилення від істини в такій дискурсивній дискурсивній сфері може розглядатися як неконтрольоване суб'єктом, тобто як помилка.

На думку де Домініса, неповнота, нещирість, недостатність, фальшивість та ін. спричинені тим, що „в(ъ) справа(х) рачє(й) чловѣческого м(д)рован(ъ)а<,> и философски(х) спорах<:>, нижли Писма Стго, полне(й) рострасєного<,> и выложеного, нао(у)кою <(>котои ба(р)зо великаа оу насъ невѣдомо(ст)<)> ншу бгословію споражаємо<,> (Сп., 5б. – 6). У цьому разі авторський оцінний коментар *ба(р)зо великаа ... невѣдомо(ст)* прирівнюється до незнання, неістинності, неправильності, що, за авторським міркуванням, протиставляє сучасну де Домінісу богослівну науку і Святе Письмо.

Оскільки в даному випадку історія розуміється як процес, який відбувається за участю „мислячої істоти”, то отже, йдеться не тільки про вплив і дію „механізму випадковості”, а також про „механізм свідомого вибору”.

¹Теория функциональной грамматики. Темпоральность. Модальность. – Л., 1990. – С. 168; ²Грайс Г.П. Логика и речевое общение // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. XVI. Лингвистическая прагматика; ³Можейко М.А. Дискурсивные эпистемические трансформации // Постмодернизм. Энциклопедия. – Минск, 2001. – С. 238; ⁴Там само.

Сп. – „Послання до єпископів” Марка Антонія де Домініса, перша половина XVII ст., рукопис.

О.І. Гладі, канд. філол. наук

ПРАСЛОВ'ЯНСЬКИЙ ШАР В ГІДРОНІМІЇ СЕРБІЇ, ХОРВАТІЇ, БОСНІЇ, ГЕРЦЕГОВИНИ ТА ЧОРНОГОРІЇ. III.

Стаття продовжує розпочатий автором раніше цикл публікацій, присвячений реконструкції та етимологічній інтерпретації праслов'янського гідронімного прошарку західної підгрупи південнослов'янських мов. Відновлення архаїчних слов'янських лексем і кваліфікація їх як елементів праслов'янського словника тут ґрунтується на принципах, викладених у попередніх розвідках.

The article continues the serie of articles that is ls dedicated to the reconstruction and etimologic interpretation of Old-Slavonic hydronymic stratum of the west subgroup of south-Slavonic languages. The reconstruction of archaic Slavonic lexems and qualifying them as elements of Old-Slavonic vocabulary is grounded on principles, that stated in previous publications.

Пропонована нижче низка реконструкцій здійснена з метою відновлення групи потенційно праслов'янських лексем, частина з яких може бути кваліфікована як граматичні архаїзми праслов'янської мови, тобто фактично давніші, успадковані з доби спільноіндоєвропейського діалектного стану, елементи слов'янського словника. Решта (основна частина) реконструйованих слів репрезентує словотвір праслов'янської доби.